

ISSN: 1307-914x

GAZİ TÜRKİYAT

TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Journal of Turkology Research

TÜRKİYAT

26

BAHAR 2020

GAZİ TÜRKİYAT, BAHAR 2020 / 26

TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Journal of Turkology Research

ISSN : 1307-914X, ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ, ANKARA, 2020

SAHİBİ / *Owner*

Gazi Üniversitesi Türkiyat Uygulama ve Araştırma Merkezi Adına
REKTÖR PROF. DR. YUSUF TEKİN

EDİTÖR / *Editor*

PROF. DR. HÜLYA KASAPOĞLU ÇENGEL

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ / *Editorial Director*

PROF. DR. HABİBE YAZICI ERSOY

EDİTÖR YARDIMCILARI / *Assistants of Editor*

PROF. DR. HABİBE YAZICI ERSOY

DR. ÖĞR. ÜYESİ HÜSEYİN YILDIZ

DR. ÖĞR. ÜYESİ MUSA SALAN

ARŞ. GÖR. FULYA AKMAN

YAYIN DANIŞMA KURULU / *Publication Board of Overseers*

PROF. DR. DENİZ ABİK [TÜRKİYE] • PROF. DR. ŞÜKRÜ HALUK AKALIN [TÜRKİYE] • PROF. DR. YAVUZ AKPINAR [TÜRKİYE] • PROF. DR. ÜWE BLAESING [HOLLANDA] • PROF. DR. ÜLKÜ ÇELİK ŞAVK [ABD] • PROF. DR. SÜER EKER [TÜRKİYE] • PROF. DR. AHMET BİCAN ERCİLASUN [TÜRKİYE] • PROF. DR. KONURALP ERCİLASUN [TÜRKİYE] • PROF. DR. AYGÜL İSİMAKOVA [KAZAKİSTAN] • PROF. DR. HENRYK JANKOWSKI [POLONYA] • PROF. DR. NESRİN KARACA [TÜRKİYE] • PROF. DR. HÜLYA KASAPOĞLU ÇENGEL [TÜRKİYE] • PROF. DR. BARBARA KELLNER-HEINKELE [ALMANYA] • PROF. DR. M. FATİH KIRIŞÇIOĞLU [TÜRKİYE] • PROF. DR. TİMUR KOCAOĞLU [ABD] • PROF. DR. GULBANU KOSIMOVA [KAZAKİSTAN] • PROF. DR. ORHAN KURTOĞLU [TÜRKİYE] • PROF. DR. MEHMAN MUSAYEV [AZERBAJYAN] • PROF. DR. M. ÖCAL OĞUZ [TÜRKİYE] • PROF. DR. MUSTAFA ÖNER [TÜRKİYE] • PROF. DR. ÇETİN PEKACAR [TÜRKİYE] • PROF. DR. NAZİM HİKMET POLAT [TÜRKİYE] • PROF. DR. OSMAN FİKRİ SERTKAYA [TÜRKİYE] • PROF. DR. HALE ŞİVGİN [TÜRKİYE] • PROF. DR. F. AHSEN TURAN [TÜRKİYE] • PROF. DR. GABİT TUYAKBAY [KAZAKİSTAN] • PROF. DR. PAŞA YAVUZARSLAN • [TÜRKİYE] • PROF. DR. NACİYE YILDIZ [TÜRKİYE] • PROF. DR. ALFİYA YUSUPOVA [RUSYA FEDERASYONU] • DOÇ. DR. FATİH SAKALLI [TÜRKİYE] • DR. ABLET SEMET [ALMANYA]

YAYIN KURULU ÜYELERİ / *Members of Editorial Board*

PROF. DR. HÜLYA KASAPOĞLU ÇENGEL • PROF. DR. ÇETİN PEKACAR • PROF. DR. M. FATİH KIRIŞÇIOĞLU • PROF. DR. GÜLJANAT KURMANGALİYEV A ERCİLASUN • PROF. DR. HABİBE YAZICI ERSOY • DOÇ. DR. TÜMEN SOMUNCUOĞLU • DOÇ. DR. EVRİM ÖLÇER ÖZÜNEL • DOÇ. DR. DİLEK TÜRKİYILMAZ • DR. ÖĞR. ÜYESİ DİNÇER APAYDIN • DR. ÖĞR. ÜYESİ HÜSEYİN YILDIZ • DR. ÖĞR. ÜYESİ MUSA SALAN • ARŞ. GÖR. FULYA AKMAN

İNGİLİZCE EDİTÖRÜ / *Editor for English*

DOÇ. DR. GÜVEN MENGÜ

KAPAK TASARIMI VE İÇ TASARIM / *Design By*

DR. ÖĞR. ÜYESİ HÜSEYİN YILDIZ

BASIM YERİ / *Printed By:* Asil Organizasyon A.Ş. Öveçler

Mah. 1332 Cad. No: 7/8 ANKARA

DERGİ E-POSTA

gaziturkiyat@gmail.com

DERGİ WEB

<https://hacibayram.edu.tr/turkiyat>

GAZİ TÜRKİYAT DERGİSİ, HAKEMLİ ULUSLARARASI SÜRELİ (ALTI AYLIK) YAYINDIR.

GAZİ TÜRKİYAT DERGİSİ, ULAKBİM SOSYAL BİLİMLER VERİ TABANI (SBVT), EBSCO PUBLISHING VE MLA TARAFINDAN TARANMAKTADIR.

GAZİ TÜRKİYAT, BAHAR 2020 / 26

İÇİNDEKİLER / Contents

SUNUŞ	I
MAKALELER / Articles	
1 XIX. YÜZYIL TATAR DİLİ SÖZLÜKLERİ <i>XIXth Century Dictionaries of Tatar Language</i> Alfiya YUSUPOVA	1-21
2 XIX ГАСЫР ТАТАР ТЕЛЕ СҮЗЛЕКЛӘРЕ <i>XIXth Century Dictionaries of Tatar Language</i> Әлфия Юсупова	23-44
3 TATARLARDA MARİFETÇİLİK VE CEDİTÇİLİK ÜZERİNE NOTLAR <i>Notes on Enlightenment and Jadidism in Tatar Culture</i> Mustafa ÖNER	45-53
4 GÖÇ YOLUNDA AZERBAIJAN-GENCE/KARABAĞ TÜRKLÜĞÜ: KONYA/CIHANBEYLİ-KARABAĞ MAHALLESİ AĞZI I - SES BİLGİSİ <i>The Azarbaijan-Gence-Karabagh Turks on the Migration Route: The Dialect of Konya/Cihanbeyli-Karabagh Neighborhood I - Phonetics</i> Perihan ÖLKER	55-77
5 KÜRESELLEŞME VE İLETİŞİMİN MİLLİ KÜLTÜRLERE ETKİLERİ <i>Effects of Globalization and Communication on National Cultures</i> Haluk ÖLÇEKÇİ	79-97
6 FELSEFİ BİR SITMANIN GÜDÜMÜNDE ÂSAF HÂLET ÇELEBİ ŞİİRİNDE MELANKOLİ <i>Âsaf Hâlet Çelebi's Poetry About Melancholy Guided by the Philosophical Fever</i> Kemal ŞAMLIOĞLU	99-104
7 ESKİ UYGURCADA MENTAL FİİLLER ARASI GEÇİŞLER ÜZERİNE NOTLAR <i>Notes on Transitions between Mental Verbs in Old Uighur Language</i> Hüseyin YILDIZ	105-125
8 KÜL TEGIN VE BİLGE KAĞAN YAZITLARI'NDA GEÇEN OTÇA BWRÇA İFADESİ ÜZERİNE <i>On the Expression otča bwrča Occurring in the Kül Tegin and Bilgä Qagan Inscriptions</i> Orçun ÜNAL	127-143
9 GİRESUN KÜLTÜRÜNE ÖZGÜ BİR HALK DANSI: "ÇANDIR TÜFEK OYUNU" <i>A Folk Dance Specific to the Giresun Culture: "Çandır Rifle Dance"</i> Mehmet ÖZDEMİR	145-163

10	ŞAH İSMAIL VE GÜLİZAR HANIM HİKÂYESİ ALANYA VARYANTI ÜZERİNE MUKAYESELİ BİR İNCELEME <i>A Comparative Investigation Regarding the Alanya Variant of Shah Ismail and Gulizar Story</i> Yavuz UYSAL	165-185
11	FOLKLORUN ELEKTRONİK BAĞLAMI: İNTERNET <i>Electronic Context of Folklore: Internet</i> Zeynep Safiye BAKI NALCIOĞLU	187-205
ÇEVİRİLER / Translations		
12	KIÞÇAKLAR VE ANA KİPÇAKÇA <i>Кыпчаки и пракыпчакский язык</i> Kenesbay MUSAYEV (Çev.: Elmira BAIMUKHAMBETOVA)	209-227
DEĞERLENDİRME VE TANITMALAR / Reviews		
13	DİL BİLGİSİ TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ'NÜN İNGİLİZCE DİZİNİ ÜZERİNE <i>Zeynep Korkmaz (2017). Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 260 s. ISBN 978-975-16-3305-7</i> Musa SALAN	231-236
NEKROLOJİ / Obituary		
14	KENESBAY MUSAYEV <i>(1931-2020)</i> Mustafa ÖNER	237-247
YAYIN İLKELERİ / Editorial Principles		
YAZIM KURALLARI / Writing Rules		
		248-250

SUNUŞ

Gazi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi, yeni sayıyla huzurlarınızda... 2007 yılında yayın hayatına başlayan dergimiz, 2020 yılı itibarıyla 26. sayıya ulaşmış bulunmaktadır.

Türkiyat, klasik ve kapsamlı bir kavramdır; tarihi bir oluşumu daima hatırlatır, bize. Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK'ün direktifleriyle 12 Kasım 1924'te İstanbul Üniversitesi (o zamanki adıyla İstanbul Dârülfünunu) Edebiyat Fakültesine bağlı Türkiyat Enstitüsünün kurulmasıyla ve Enstitünün müdürlüğüne Köprülüzâde Mehmed Fuad'ın getirilmesiyle Türkiye Türkolojisinin ilk adımı atılıyor; Tâlimatnâmede, "Türklüğe ait bütün mârifet şubelerinde araştırma ve neşriyatta bulunmak..." ibaresiyle Türkolojinin sınırları çiziliyor; ayrıca, bugünkü *Türkiyat* dergilerinin tarihi mirası olan *Türkiyat Mecmuası* ile bir gelenek başlatılmış oluyordu. Demek ki, Türklüğe ait her şey *Türkiyat* kavramının içeriğini teşkil etmektedir. Dergimizin adında gururla yaşattığımız *Gazi* unvanı ve *Türkiyat* kavramı, aynı zamanda bu tarihi dönüm noktasını temsil ediyor.

Çarlık Rusyası döneminde Kırım Tatar aydını Gaspıralı İsmail'in *Tercüman* gazetesiyle Rusya Türkleri arasında hatta, bütün Türk Dünyası'nda oluşturmaya çalıştığı ortak kültür hayatının Sovyet döneminde görmezden gelindiği, hatta yok sayıldığı belgelerle kanıtlanmış bir gerçektir. *Ceditçilik* anlayışının devamı olan Alaş millî aydınlanma hareketi ile 1926 Bakü Türkoloji Kurultayı'nın ardından hemen başlayan Türkoloji sürgünü ve katliamları, bu yok etme politikasının somut tanıklarıdır. Türk Cumhuriyetlerinin bağımsızlığının 30. yılına yaklaşırken ATATÜRK'ün geleceğe yönelik geniş ufkunu ifade eden "Dil bir köprüdür, inanç bir köprüdür, tarih bir köprüdür. Köklerimize inmeli ve olayların böldüğü tarihimizin içinde bütünleşmeliyiz..." veciz sözlerinin verdiği inançla gerek bağımsız devletler, gerekse diğer Türk toplulukları ile kültürel ilişkilerimizin bilimsel ve akademik duyarlılıkla gelişmesine katkı sağlama ve gelecek nesillere bu bilinci aktarma yolunda hizmet etmek millî bir borçtur.

Dergi, bu sayıda yurtiçi ve yurtdışı Türkoloji çevrelerinin desteğiyle kültür tarihinden tarihî ve modern filoloji, edebiyat estetiğinden halk kültürüne geniş bir yelpazeye yayılan on araştırma-inceleme yazısı ile bir yayın değerlendirme, bir çeviri yazı, bir anı/nekroloji yazısından oluşuyor. Bu sayı, Türk Dünyası'nda kültürel aydınlanmanın öncüsü Tatarlar ve Tatarlar üzerine araştırmalarla başlayan: Tatar sözlükçülük geleneği ve Tatarca sözlükler; Tatar kültür merkezlerinde başlayan *Marifetçilik* ve *Ceditçilik* hareketleri ve ardından Azerbaycan/Karabağ'dan Afyon Emirdağ'a uzanan ve daha sonra Konya Cihanbeyli Karabağ mahallesinde sonlanan bir göçün ses hikâyesi; İletişim çağına sosyal hayatımızı kültürel olarak nasıl etkilediğinin tartışmaları; Edebî zevk ve kültürün temsilcisi Âsaf Hâlet Çelebi'de mistisizm; Eski Uygurca yazılı zengin mirasın sunduğu mental fiiller ve çok anlamlılık; Kül Tegin ve Bilge Kağan yazıtlarında *otča borça* ifadesine yeni yaklaşımlar; Karadeniz sahillerinin incisi Giresun'a ait halk dansı örneği: Çandır Tüfek oyunu; Şah İsmail Hikâyesi'nin Alanya Varyantı; Teknolojiye rağmen folklorun vazgeçilmezliği bu sayıdaki yazıların içeriğini oluşturuyor. 26 Mayıs 2020 tarihinde Moskova'da vefat eden Kıpçakça, özellikle Karayca üzerine araştırmalarıyla Türkolojiye büyük emek veren Rusya Federasyonu Bilimler Akademisi Türkologlar Komitesi Başkanı, aynı zamanda Türk Dil Kurumu fahri üyesi Kazak asıllı ünlü Türkolog **Prof. Dr. Kenesbay MUSAYEV**'i (1931-2020), hem bir anı yazısıyla hem de "*Кыпчаки и прапыпчацкіі язык/Кыпчаклар ve Ana Kıpçakça*" başlıklı Rusça makalesini Türkçeye kazandırmak suretiyle anmak istedik. Nur içinde yatsın! Kazakça *Janı jannatta bolsın!*

Elektronik ve basılı olarak yayımlanan *Gazi Türkiyat Dergisi*, TÜBİTAK/ULAKBİM SBVT, EBSCO Publishing, MLA tarafından taranmaktadır; ayrıca farklı indekslerin tarama kapsamına girmek, derginin hedefleri arasındadır.

Dergiye emeği geçen yazarlarımıza, herhangi bir karşılık beklemeden yazıları değerlendiren hakemlerimize, derginin yayın aşamasına gelmesinde büyük bir özveriyle çalışan editör kurulumuza kalpten teşekkür ederim. Derginin yayımlanmasına destek veren Rektörümüz Prof. Dr. Sayın Yusuf TEKİN başta olmak üzere Üniversitemizin bilimsel dergilerinden sorumlu Rektör Yardımcısı değerli meslektaşım Prof. Dr. Orhan KURTOĞLU'na en içten teşekkürlerimi ifade etmek isterim.

Keyifli okumalar dilerim. Bir sonraki sayıda buluşmak ümidiyle...

Prof. Dr. Hülya KASAPOĞLU ÇENGEL

Editör

GAZİ TÜRKİYAT
MAKALELER / *Articles*

